

ימי עיון בתנ"ך תשע"ז

מאורעות היסטוריים בספר דברים – תרומתם לנאומי משה ותרומת נאומי משה להבנתם (שיעור מס' 99)

הרב זאב וייטמן zeevwe@gmail.com

דברים פרק	מאורעות שנזכרו	היכן סופרו בראשונה
א	הציווי על הנסיעה מהר סיני	בהעלותך
	מנוי שופטים - שרי אלפים ושרי מאות	יתרו
	המסע מחורב לקדש	בהעלותך
	סיפור המרגלים והמעפילים	שלח לך
	הישיבה בקדש ימים רבים	
ב	ההסתובבות במדבר ימים רבים	חוקת? כא
	המפגש עם שעיר - אדום	חוקת
	המעבר ליד מואב	? - (כיתצא)
	המעבר ליד עמון	? - (כיתצא)
	העימות מול סיחון	חוקת
ג	המלחמה עם עוג	חוקת
	ירושת ראובן גד ומנשה	מטות
	תחינת משה לעבור את הירדן	? פנחס
ד	בעל פעור	בלק
	מעמד הר סיני ומתן הלוחות	יתרו
	יציאת מצרים	בא
	הגזרה שמשה לא ייכנס לארץ	חוקת
	הבדלת ערי מקלט	? מסעי?
נאום שני		
ה	מעמד הר סיני ועשרת הדברות	יתרו
ו	מסה	בשלח
ז	המכות ויציאת מצרים	בא
ח	ההליכה הארוכה במדבר ואכילת המן	בשלח
	הוצאת המים מהסלע	חוקת?
ט	חטא העגל ושבירת הלוחות	כי תשא
	תבערה מסה קברות התאוה	בהעלותך בשלח
	חטא המרגלים	שלח לך
י	לוחות שניים	כי תשא
	מות אהרון	חוקת
	הבדלת שבט לוי	במדבר
	הירידה למצרים בשבעים נפש	ויגש / שמות
יא	איבוד מצריים על ים סוף	בשלח
	בליעת האדמה את דתן ואבירם	קורח

אברנאל דברים פרק א

הספק הד' במה שספר כאן מנוי השופטים. וזה כי לא ימלט אם שנא' שכוון אדונינו משה בפרשיות האלה לספר הדברים הגדולים ועצומים שכבר עברו למען ידעו דור אחרון כעין ספורי דברי הימים. או כוון לבד התוכח' על העונות שעשו אבותיהם. ואם כוון ההגדה והספור יקשה מאד למה לא התחיל מיציאת מצרים וקריעת ים סוף ומלחמת עמלק. ולמה לא הביא איך הכה צור ויזובו מים וירידת המן והשלו וכל זה מפלאות תמים דעים. ובפרט יקשה איך לא זכר כאן היום הגדול והנורא אשר בו נתנה התורה ועשרת הדברות הביאו אחרי זה בפרשת ואתחנן. ולהיות ענין המעמד קודם בזמן היה ראוי להתחיל כאן ולהקדים בספורו והוא לא עשה כן כי התחיל מסוף המעמד הנבחר באמרו ה' אלהינו דבר אלינו בחורב לאמר וגו' ולא מתחלתו. ואם נאמר שלא היתה הכונה כאן כ"א להוכיחם אשאלך והודיעני מה התוכחה אשר היתה במינוי השופטים ובענין בני עשו ובני מואב ועמון שצוה אותם הש"י שלא יתגרו במלחמה...

רמב"ן דברים פרק א

ואמר אלכם בעת ההיא לאמר - קודם שאמר לנו ה' בחורב רב לכם שבת בהר הזה, על דעת האומרים קודם מתן תורה בא יתרו. וטעם "בעת ההיא", בשבתנו בחורב, אבל הזכיר זה בכאן לומר, הנה קבלנו את התורה והיו עליכם שופטים ושוטרים לשפוט ולהנהיג אתכם, והנה היינו מוכנים ומזומנים לבא בארץ, ונסע מחורב לדגלנו עם שופטינו וזקנינו, ותקרבון אלי כלכם עם

ימי עיון בתנ"ך תשע"ז

חכמיכם וראשיכם ובקשתם מרגלים, ונתקלקל הענין: והטעם להזכיר זה כאן, כי בידוע שזה הענין עצת יתרו והוא אמר למשה היה אתה לעם מול האלהים שיתפלל עליהם בעת צרתם, ואמר לו והזהרת אתהם את החוקים ואת התורות וגו', שילמדם הוא התורה, אך במשפט נתן לו עצה שימנה שופטים לסייעו, וכבר פרשתי שם. ולכן ספר בכאן, כי כאשר מינה שרי האלפים והמאות לא מינה אותם רק על המשפט, אבל הוא בעצמו ילמדם כל הדברים אשר יעשו על פי התורה, כי שמע לעצת חותנו ויעש כל אשר אמר.

דובר ישרים – הרב נתנאל חיים פאפע - שם

והנה לפי המשך הכתובים היה זה אחר נסעם מהר חורב, והיינו מעשה דפרשת בהעלותך שהיה תיכף בנסיעה הראשונה אחרי נסעם מהר חורב כדכתיב בפרשת מסעי (במדבר לג, טז) ויסעו ממדבר סיני ויחנו בקברות התאוה, שבמקום ההוא צעק משה אל ד' (שם יא, יד) לא אוכל אנכי לבדי לשאת את כל העם הזה כי כבד הוא ממני. ואז בחר משה שבעים זקנים שתנוח עליהם הרוח. ועוד דאי קאי אמעשה דפרשת יתרו הלא לא אמר אז משה כלום רק יתרו. אך מסוף דברי משה משמע להדיא דקאי אמעשה דפרשת יתרו שאז מינה עליהם שופטים שרי אלפים ושרי מאות כו'. ואם כן, לא סיפיה רישיה ולא רישיה סיפיה אתמהא. אבל הוא הדבר אשר דברתי בפרשת במדבר על פי כלל חדש שמצאתי, שלפעמים בעבור הקיצור תכלול התורה בספור אחד שני מעשים מזמנים מחולפים, עיין שם במספר הפקודים. והכי נמי כן הוא לדעתי בלי ספק, שאף על פי שהתחיל במעשה דפרשת בהעלותך סיים במעשה דפרשת יתרו, לכלול שניהם יחד מחמת שענין שניהם אחד הוא כדי להקל מעל משה את משא העם. רק שהחילוק הוא שעצת יתרו היתה רק להקל משא המשפטים מעל משה, אבל זולת זה היו מתפרנסין בכל צרכיהם רק על פי משה. ובמעשה דמתאוננים שהכבידו על משה בשאלת צרכיהם יותר מדי בקש משה רבינו עליו השלום להקל גם את משא זה מעליו שיהיו להם נביאים רבים שיתפללו עבורם לד' בענין צרכיהם. יעויין רמב"ן פרשת יתרו בפסוק לדרוש אלקים (שמות יח, טו) ובפסוק (שם פסוק יט) היה אתה לעם, וכאן בפסוק טרחכם ומשאכם. ובמדרש מצאתי מחלוקת בזה, וזה לשונו, באיזו עת, רבי יוחנן אומר בעת יתרו, רבי חייא אומר בעת מתאוננים עיין שם. ולעניות דעתי דשניהם אמת, ואלו ואלו דברי אלוקים חיים וכמו שכתבתי.

רבנו יוסף בכור שור - במדבר פרקים כ"א וכ'

עליהם, לדבר אחם. ה—יב. וקח את המטה להכות בסלע,⁸¹ לפי הנראה לי⁸² והו מעשה שבוייה בשלח דכתיב ביה⁸³ "והכית בצור ויצארו" אלא שלשם מספר⁸⁴ איך פירנס הק' את ישראל במן ושליו⁸⁵ ומים במדבר, ואחר כך כתב כל אחד⁸⁶ במקומו ותדע⁸⁷ שאחד הוא זה המעשה ואותו, דהתם כתיב⁸⁸ "ויקרא שם המקום הזה מסה ומריבה", ובזאת הברכה הוא אומר על⁸⁷ זה המעשה שהקפיד הק' על משה ואהרן⁸⁹ "אשר נסיתו במסה תריבהו על מי מריבה" אלמא דמעשה אחד הוא, ואף בכאן כתב⁹⁰ "המה מי מריבת מדבר צין" והתם נמי כתב⁹¹ "ויסעו... ממדבר סין"⁹² [ומה שלא פי' כאן פי' שם] שאמר לו הק' להכות בצור⁹³ וכן דרך פרשיות הרבה שסותם דבריו

גבטל גזירת המקום. ג. ויקרא שם המקום חרמה¹³⁷ [על שם החרם]. וזהו אותו מקום שרדפו שם בני ישראל כשהעפילו לעלות כדכתיב¹³⁸ "ויכום ויכתום עד החרמה" ועל שם העתיד שנקראת עתה חרמה שם דבר¹³⁹ ושמא זאת שאמר כאן "דרך האחרים", ונלחמו בהם ושבו מהם, על אותה מלחמה הוא אומר¹⁴⁰ שאז נצחום על שעברו על גזירת המקום והי' בלבם של ישראל עליהם לנקום ועכשיו התפללו עליהם ונתן להם נקמה מהם כדמפר' הכא. ד—ה.